

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1611>

Geliş Tarihi: 05.03.2019

Kabul Tarihi: 30.04.2019

SULTAN SELÂHADDİN SÂLİH DÖNEMİNDE MEMLÜKLER

Murat ZENGİN¹

ÖZ

Memlûk Türk Devleti'nin Melikü'n-nâsır Muhammed'in ölümünden sonraki yirmi yılı, siyasi karışıklıkların sık yaşandığı dönem olarak bilinmektedir. Sultanlar ile emirler arasındaki otorite çekişmesinden kaynaklanan bu karışık dönemde, Melikü'n-nâsır Muhammed'in sekiz oğlu tahta çıkmıştır. Melikü'n-nâsır Muhammed'in saltanat icra eden sekiz oğlundan birisi olan Sâlih, dönemin etkin emirleri tarafından 1351'de kardeşi Hasan yerine tahta çıkarılmıştır. Hamle şansı, büyük ölçüde boşalmış bir hazine ile devleti devraldığı için zayıf olmuştur. Üç yıllık saltanatı döneminde fiyat artışları başta olmak üzere Bayboğa Arus ve Araplar tarafından çıkarılan isyanlarla uğraşmak zorunda kalan sultan her iki isyanı bastırmayı başarsa da bazı nüfuzlu emirlerin gücünü kırmak istediğinden tahttan indirilmiştir. Makalemizde, Sultan Sâlih dönemi Memlûk Türk Devleti'nin siyasi, askeri, idari ve sosyal tarihi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Memlûk Türk Devleti, Sultan Sâlih, Enflasyon, Arap İsyancıları

Mamluks During The Period of Sultan Salah Ad-Din Salih

ABSTRACT

The twenty years of the Mamluk Turkish State after the death of Malik al-Nâsir Muhammad are known as the period of political turmoil. In this mixed period of sovereignty between the sultans and the amirs, eight sons of Malik al-Nâsir Muhammad were throne. Sâlih, one of the eight sons of Malik al-Nâsir Muhammad, was removed from the throne by his efficient amirs in 1351 instead of his brother Hasan. The chances of the moves have been low because it takes over the state with a largely discharged treasure. During the reign of the three-year reign, especially the Baybukha Arus and the Arabs (urbans) had to deal with the uprisings by the rebellions, the sultan was able to suppress both rebellions, but he wanted to break the power of some influential orders have

¹ İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

been deposed. In our papers, the political, military, administrative and social history of the Mamluk Turkish State in period of Sultan Sâlih was discussed.

Key Words: Mamluk Turkish State, Sultan Sâlih, inflation, rebellions of Arab

GİRİŞ

Memlûk Türk Devleti'nde hanedan anlayışı bulunmadığından saltanat değişikliklerine sıkça rastlanılmıştır. Nüfûz ve güç sahibi olan emirler, daha iyi bir konuma gelmek veya mevcut konumlarını korumak amacıyla devlet işlerine sürekli müdahale etmişlerdir. Bir emirin taşıdığı rütbe ve temsil ettiği idarî kadro ile mâlî hakları arasında doğrudan bir orantı bulunmaktaydı. Üst rütbedeki veya üst bir makamdaki bir emirin geliri, diğerlerinden fazla idi. Ayrıca şartlar lehine geliştiği sürece sistemden yetişen bir emir, sultan da olabiliyordu. Emirler, bu nedenlerle taht değişikliklerinde çok sık rol almışlardır. Memlûk tarihinde fasılalarla kırk bir yıl iktidarda kalan Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalâvun (1293-1394/1299-1309/1310-1341), devletin kronik problemlerinden birisi haline gelen merkezi otorite sorununu çözmek adına önemli adımlar attı. Babası Kalâvun'un yetiştirmesi olan birçok emiri tasfiye ederek her koşulda kendisine bağlı yeni bir emirler gurubu oluşturdu. Sultanın lakabına atfen *Nâsırîye emirleri* olarak adlandırılan bu gurup, Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'in liderliğinde önemli başarılarla imza attı. Memlûk tarihinin görece en başarılı dönemi sayılan bu dönemde devlet; siyasi, askeri, idari, iktisadi ve sosyal yönlerden ciddi bir gelişim gösterdi. Sultan Muhammed'in ölümünden sonra istikrarlı siyasi yapı yerini sürekli taht değişikliklerinin yaşandığı karışık bir döneme bıraktı. *Nâsırîye emirlerinin* sultanın çocuklarını tahta çıkarmada veya indirmede rekabet ettikleri ve bunun sonucunda başta merkezi otorite olmak üzere sistemin zarar gördüğü bir dönem yaşandı. Bu dönemde sultanın Ebî Bekr, Âlâeddin Küçük Ali, Şihâbuddin Ahmed, İsmail, Şâbân, Haccî, Hasan ve Sâlih adlı oğulları değişik tarihlerde iktidara geldiler.

1347'de kardeşi Melikü'l-muzaffer Zeyneddin Haccî'nin öldürülmesi üzerine (Zengin, 2018d, ss. 370-371) Memlûk tahtına geçen Sultan Hasan, emirlerin nüfuzunu kırarak merkezi otoriteyi sağlamak gayesiyle Emir Bayboğa Arus, Emir Mencek ve Emir Şeyhûn/Şeyho gibi muktedir emirleri tasfiye etmişti (Zengin, 2016, 83). Bayboğa, Mencek ve Şeyhûn İskenderîye ve Kerek'te hapsedilmişti. Sultan Hasan tasfiye hareketini genişletmek isteyince Emir Tâz, Emir Mengliboğa ve Emir Moğoltay gibi muktedir emirler tarafından 21 Ağustos 1351'de tahttan indirildi (Safedî, 2009, II, s. 385; Zengin, 2018, s. 83). Sultan

Hasan'ın tahttan indirilmesinin ardından 22 Ağustos 1351'de Selâhaddin Sâlih, Melikü's-sâlih lakabıyla yeni sultan ilan edildi (Safedî, 2009, II, ss. 373-374; Habib el-Halebî, 1986, III, s. 148; İbn Dokmak, 1982, s. 390; Makrizî, 1997, IV, s. 139; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 20; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 199). On dört yaşında tahta çıkan Sultan Sâlih, Memlûk Devleti'nin yirminci sultanı, Melikü'n-nâsır Muhammed'in saltanat icra eden sekizinci oğludur.

A- DOĞUMU ve İLK DÖNEM FAALİYETLERİ

1- Doğumu

Selâhaddin Sâlih, Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'in on beş oğlundan biri olarak 28 Eylül 1337'de² başkent Kahire'de dünyaya geldi (Makrizî, 1997, III, s. 232; Holt, 1995, s. 318; Bauden, 2009, s. 60). Annesi, Dımaşk nâibi Seyfeddin Tengiz'in kızı Kutlu Melek Hatun'dur (Safedî, 2000, XVI, s. 156; Safedî, 2009, II, s. 374; Makrizî, 1997, IV, s. 139; İbn Hacer, 1993, II, s. 203; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 199; İbn Tağrıberdî, 1985, VI, s. 331; İbn İyâs, 1960, s. 166; Bauden, 2009, s. 62; Zengin, 2018a, s. 260). Dönemin kaynakları ittifakla, Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'in oğlu Sâlih'in dünyaya gelişine çok sevindiğinden ve Memlûk tarihinde eşine pek rastlanmayan kutlama törenleri düzenlediğinden bahsetmektedirler (Cezerî, 1998, III, s. 1016; Makrizî, 1997, III, s. 232; İbn Tağrıberdî, 1985, VI, s. 331). Annesi Kutlu Melek'in dönemin nüfuzlu emirlerinden Seyfeddin Tengiz'in kızı olması, sultanın bu doğuma aşırı sevinc göstermesinin nedenlerinde biri olarak kabul edilebilir. Sultanın doğan bu oğluna Sâlih ismini neden verdiği hususunda kaynaklar sükût etse de Sâlih'in, 1288'de şüpheli bir şekilde ölen amcası Selâhaddin Sâlih Ali'nin türbesine defnedilmesi bilgisinden hareketle babası Melikü'n-nâsır Muhammed'in ağabeyi Sâlih Ali'nin hatırasına atfen doğan oğluna bu ismi koyduğu kabul edilebilir.

² Selâhaddin Sâlih'in doğum tarihi hususunda kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Şücâî, Sâlih'in 2 Rebiülevvel 738/28 Eylül 1337'de (Şücâî, 1985, II, s. 34), Cezerî, Rebiülevvel 738/Eylül 1337'de (Cezerî, 1998, III, ss. 1015-1016), Safedî, 737/1336-1337'de (Safedî, 2000, XVI, s. 156; Safedî, 2009, II, s. 374); İbn Kesir, tarih vermeden on dört yaşında tahta çıktığını (İbn Kesir, 1995, XIV, s. 368); Habib el-Halebî, 737/1336-1337'de (Habib el-Halebî, 1986, III, s. 241); Makrizî, Muharrem 738/Temmuz-Ağustos 1337'de (Makrizî, 1997, III, s. 232); Kadı Şuhbe, Rebiülevvel 738/ Eylül-Ekim 1337'de (Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 192); İbn Hacer, Rebiülevvel 738/Eylül-Ekim 1337'de (İbn Hacer, 1993, II, s. 203), İbn Tağrıberdî, Rebiülevvel 738/Eylül-Ekim 1337'de (İbn Tağrıberdî, 1990, VI, s. 330) ve İbn İyâs, Kadı Şuhbe, İbn Hacer ve İbn Tağrıberdî gibi Rebiülevvel 738/Eylül-Ekim 1337'de (İbn İyâs, 1960, s. 166) doğduğunu kaydetmektedirler. Şücâî, Cezerî ve İbn Kesir, Selâhaddin Sâlih ile çağdaş olduklarından onların verdiği kayıt doğru olmalıdır.

2- Saltanatından Önceki Hayatı

Memlük Türk Devleti tarihinde merkezi otoriteyi sağlamayı başarmış sultanlardan olan Melikü'n-nâsır Muhammed'in vefatından hemen sonra çoğu onun yetiştirmesi olan emirler, yönetime müdahale ettiler. Selâhaddin Sâlih, babası vefat ettiğinde yaklaşık dört yaşında idi. Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed, vefatından hemen önce büyük oğlu Ebî Bekr'i veliaht ilân etmiş ve Emir Kavsûn'un başını çektiği emirler sultanın ölümünden sonra Ebî Bekr'i Melikü'l-mansûr lakabıyla tahta çıkarmışlardı (Kortantamer, 1973, s. 264; İbnü'l-Verdî, 1996, II, s. 319; Safedî, 2009, I, s. 469; İbn Kesir, 1995, XIV, s. 303; Habib el-Halebî, 1986, III, s. 17; İbn Şihne, 1997, s. 281; Kadı Şuhbe, 1994, I, s. 133; İbn Tağrıberdî, 1992, IX, s. 126; Steenberg, 2001, s. 462; Zengin, 2018a, ss. 260-261). Sâlih, gerek yaşının küçük oluşu gerekse anne tarafından dedesi olan Dimaşk eski nâibi Seyfeddin Tengiz'in babası Melikü'n-nâsır tarafından 1340'ta öldürülmesi üzerine ortaya çıkan itibar kaybı nedenleriyle o dönem tahtın vârislerinden biri olarak görülmedi. Ebî Bekr'in tahta çıkmasında etkili olan Emir Kavsûn, nâib-i saltanat sıfatıyla sultan ve devlet üzerinde tahakküm ederek Emir Beştâk gibi muhalif emirleri tasfiye etmişti (Zengin, 2018a, ss. 263-264). Sultan Ebî Bekr, merkezi otoriteyi sağlamak amacıyla Emir Kavsûn'un da içinde bulunduğu, birçoğu babasının yetiştirmesi olan ve bu nedenle *nâsırıye emirleri* olarak adlandırılan bu grubu dağıtmak istediği için 4 Ağustos 1341'de tahttan indirildi (Zengin, 2018a, ss. 265-268). Tahtta sadece elli dokuz gün kalabilen Sultan Ebî Bekr, Emir Kavsûn'un başını çektiği muhalif emirler tarafından bir saray darbesi ile Kahire'nin güneyindeki Kûs bölgesine sürüldü. Bu saray darbesi sırasında Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed'in oğulları Küçük Ali ve Ahmed hariç diğer eş ve çocukları da apar topar Kahire'den kovularak Kûs'a gönderildiler (Makrizî, 1997, III, s. 338; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 14; Zengin, 2018a, s. 267). Muhtemelen Selâhaddin Sâlih de Kûs'a gönderilen grup içerisindeydi.³ Bu hadiseden hemen sonra Memlük tahtına

³ Memlük dönemi kaynaklarında Selâhaddin Sâlih'in Kûs'a gönderildiğine dair net bir ifade yoktur. Şücâî, Makrizî, Kadı Şuhbe ve İbn Tağrıberdî, altı oğlunun Kûs'tan döndüğünü kaydetmektedirler (Şücâî, 1985, II, s. 232; Makrizî, 1997, III, ss.359-360; Kadı Şuhbe, 1994, I, s. 233; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 45). Melikü'n-nâsır Muhammed'in Ânuke, Ebî Bekr, Muhammed, İbrahim, Ali, Ahmed, Küçük, Yûsûf, Şâbân, İsmâil, Ramazan, Haccî, Hüseyin, Hasan ve Sâlih adlarında on beş oğlunun olduğu bilinmektedir (Zengin, 2018a, s. 260). Bu oğullarından Ânuke, Ali ve İbrahim babalarının sağlığında vefat etmişlerdi (Zengin, 2018a, s. 260). Kavsûn'un saraya yaptığı darbe sırasında Âlâeddin Küçük Ali'nin ve o sırada Kerek'te bulunan Ahmed'in sürgün edilmediği bilinmektedir. Bu durumda sultanın on oğlunun Kûs'a gönderilmiş olması gerekir ki bu hususta da kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. Sultanın oğullarından Ebî Bekr, Kavsûn'un emriyle 12 Ekim 1341'de Kûs'ta öldürüldü (Zengin, 2018a, s. 267-268). İsmail, Şâbân, Haccî, Hasan ve Sâlih çeşitli tarihlerde iktidara geldiler. Ramazan, kardeşi İsmail'in (Zengin, 2018c, s. 246); Yûsûf ise kardeşi

Âlâeddin Küçük Ali geçti (İbn Dokmak, 1982, s. 382; Makrizî, 1997, III, s. 338; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 19; İbn İyâs, 1960, s. 151; Zengin, 2018b, s. 221). Emir Kavsûn, Sultan Âlâeddin Küçük Ali adına ülkeyi yönetiyordu. Sultanı tahttan indirip yerine geçme emelleri ortaya çıkınca Dımaşk ve Halep emirleri ona müdahaleyi zorunlu gördüler. Dönemin Dımaşk nâibi Altunboğa es-Sâlihî ve Halep nâibi Taştımur es-Sâkî, Kerek'te bulunan Melikü'n-nâsır Muhammed'in diğer oğlu Ahmed'i sultan ilan etmek üzere Kahire'ye girdiler. Kahire'ye onları davet eden Emir Aydoğmuş önderliğinde Emir Kavsûn'u tevkif ederek İskenderîye Hapishânesi'ne yolladılar (İbnü'l- Verdî, 1996, II, s. 321; Kadı Şuhbe, 1994, I, 230; İbn Dokmak, 1982, s. 372; İbn İyâs, 1960, s. 151; Zengin, 2018c, s. 231). Kavsûn'un kontrolündeki Sultan Âlâeddin Küçük Ali tahttan indirildi ve yerine ağabeyi Ahmed Dımaşk'ta sultan ilan edildi (Zengin, 2018c, s. 234). Sultan Ahmed'in Kahire'ye gelişine kadar yönetimi devralan Emir Aydoğmuş, Kûs'ta sürgün bulunan Melikü'n-nâsır Muhammed'in ailesini 14 Şubat 1342'de Kahire'ye getirdi (Makrizî, 1997, III, s.359-360; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 45; Zengin, 2018c, s. 232). Kahire'ye gelen aile üyeleri, sarayın bulunduğu Kalatü'l-cebel'e yerleştiler.

Elimizde, Selâhaddin Sâlih'in tahta çıktığı 1351 yılına kadarki hayatı hakkında yukarıdaki bilgilerden başka bir bilgi yoktur. Onun, sürgün bulunduğu Kûs'tan döndüğü 1342 yılından tahta çıktığı 1351 yılına kadar Kahire'deki hükümet merkezi olan Kalatü'l-cebel'de göz hapsinde tutulduğu söylenebilir.

B- SELÂHADDİN SÂLİH DÖNEMİ MEMLÛK DEVLETİ TARİHİ

1- Siyasi Gelişmeler

Memlûk Türk Devleti tarihinin dikkate değer hususlarından biri, saltanat değişikliği ile birlikte devlet kadrolarında köklü değişikliklerin yaşanmasıdır. Devr-i sâbık olarak da adlandırabileceğimiz bu süreçte önceki yönetim tarafından atanan başta nâib-i saltanat olmak üzere hemen hemen bütün bürokratlar değiştirilir, pek çoğu da tevkif edilerek çeşitli hapishanelere yollanırdı. Emir Tâz, Emir Mengli Boğa, Emir Moğoltay ve Emir Bayboğa Tatar, Sultan Selâhaddin Sâlih'in tahta çıkmasında etkili olan emirler idi. Yeni yönetimin kadrolarını oluşturmak hususunda bu emirler arasında bir rekabet yaşandı. Emir Tâz, önceki sultan Hasan tarafından tutuklanarak İskenderîye hapishanesine konulan Emir Şeyhûn, Emir Bayboğa Arus ve Emir Mencek'in serbest kalmalarını sağlamak üzere yeni sultandan gerekli emri ve izni aldıysa da Emir Moğoltay, Emir

Şâbân'ın saltanatı döneminde öldürüldü (Zengin, 2018e, s. 320). Hüseyin'in 1363'e kadar yaşadığı bilinmektedir (İbn Tağrıberdî, 1992, XI, s. 17-18). Muhammed hakkında ise kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur.

Şeyhûn'un nüfuzlu ve sevilen bir devlet adamı olması nedeniyle onun tahliyesine karşı çıktı (Makrizî, 1997, IV, s. 140; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 200). Emir Şeyhûn'un hapse atılmasıyla el konulan mallarının kendisine iade edilmek zorunda kalınacağını ileri sürse de Emir Tâz, onu ikna etmeyi başardı. Geçici olarak ikna olan bu emir, Emir Şeyhûn'un serbest kalmasını bahane edip önceki sultan Hasan'ı yeniden başa geçirmek üzere Emir Mengli Boğa, Emir Esendemir ve Emir Bayboğa Tatar ile gizliden ittifak kurdu (Makrizî, 1997, IV, ss. 141-143; İbn Tağrıberdî, 1992, X, ss. 200-204). Emir Tâz ve Emir Sargıtmuş, Sultan Selâhaddin'i bu muhalefetten haberdar edince sultan harekete geçti. Neticede Emir Moğoltay, Emir Mengliboğa ve Emir Bayboğa Tatar tevkif edildiler (Safedi, 2009, V, ss. 274, 282; İbn Kesir, 1995, XIV, s. 369; İbn Dokmak, 1982, s. 391; Makrizî, 1997, IV, s. 143; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 20; İbn Hacer, 1993, IV, s. 355; İbn Tağrıberdî, 1992, X, ss. 204-205; İbn İyâs, 1960, ss. 166-167).

a- Atamalar

Sultan Selâhaddin, Moğoltay ve Mengliboğa önderliğindeki muhalefet hareketine destek olduklarını düşündüğü devlet adamlarını Kahire'den uzaklaştırmak için bazı göstermelik atamalar yaptı. Emir Bayboğa Tatar, nâib-i saltanat makamından azledilerek Gazze niyâbetine atandı; yaklaşık bir ay sonra yakalanarak İskenderîye hapisanesinde gönderildi (Safedi, 2009, II, s.68; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 205). Ondan boşalan nâib-i saltanat makamına hâcibü'l-hüccâblık makamında bulunan Emir Kubilay getirildi (İbn Dokmak, 1982, s. 391). Emir-i âhûr Aydoğdu, emekliye sevk edilerek Trabulus'a yollandı. O da daha sonra yakalanarak İskenderîye hapisanesine gönderildi (Makrizî, 1997, IV, s. 143; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 205-206). Sultan Hasan tarafından İskenderîye hapisânesine konulan ve içerisinde Mencek, Ahmed es-Sâkî ve Ömer Şah'ın bulunduğu yedi kişilik grup tahliyelerinin ardından Kahire'ye gelmişlerdi. Kerek hapisânesinde tutulan Mencek'in kardeşi Bayboğa Arus da tahliye edilerek Kahire'ye getirtildi (Safedi, 2009, II, s.62; Makrizî, 1997, IV, s. 145; İbn Tağrıberdî, 1992, X, ss. 205-206; İbn İyâs, 1960, s. 167). Bayboğa Arus, Emir Argûn el-Kâmilî yerine Halep nâibi olarak atandı (Safedi, 2009, II, s.62; Habib el-Halebî, 1986, III, s. 148; İbn Dokmak, 1982, s. 391; Makrizî, 1997, IV, s. 145; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 206; İbn İyâs, 1960, s. 167). Argûn el-Kâmilî ise Aytemüş en-Nâsırî yerine Dimaşk niyâbetine getirildi (Safedi, 2009, I, s. 300-301; İbn Kesir, 1995, XIV, s. 369; Habib el-Halebî, 1986, III, s. 148; Makrizî, 1997, IV, s. 145; Makrizî, 1998, II, s. 523; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 20; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 206). Hama nâibi Emir Tanyaruk emekliye sevk edilerek yerine Emir Ahmed es-Sâkî atandı (İbn Kesir, 1995, XIV, s. 369). Safed niyâbetine Emir Âlâeddin Altunboğa Burnak getirildi (Makrizî, 1997, IV, s. 158).

Emir Kubilay'ın daha önceki kararname ile nâib-i saltanat makamına atanmasıyla boşalan hâcibü'l-hüccâblik makamına İskenderiye'den tahliye edilen Emir Ömer Şah getirildi. İkinci hâciplik makamına ise Emir Taştımur el-Kâsımî atandı (Makrizî, 1997, IV, s. 146; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 206). Taştımur el-Kâsımî daha sonra görevinden istifa edince yerine Corci Devadâr getirildi (Makrizî, 1997, IV, s. 156). Vezâret makamında bulunan Âlâmeddin b. Zenbur'un görevine devam etmesi kararlaştırıldı (Makrizî, 1997, IV, s. 145). Reis-i Nevbet makamına Emir Şeyhûn atanmıştı. Daha sonra Emir Sargıtımış, Şeyhûn yerine bu makama getirildiyse de uygulamalarından memnun olmayan emirlerin şikâyeti, onun önceki sultan Hasan'ın yakın adamı olması ve Hasan'ı yeniden tahta çıkaracağı şaiyası nedenleriyle görevinden alınarak Emir Şeyhûn, makamına iade edildi (Safedî, 2009, II, s. 364; Makrizî, 1997, IV, ss. 155-156-157; İbn Tağrıberdî, 1992, X, ss. 208-209).

b- Bayboğa Arus İsyanı

Bayboğa Arus ve kardeşi Mencek, Sultan Selâhaddin Sâlih tahta çıktıktan sonra İskenderiye Hapishânesi'nden tahliye edilerek Kahire'ye getirilmişlerdi. Bayboğa Arus, Halep niyabetine atanmış (Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 20), kardeşi Mencek, Safed nâibi olarak atandıysa da görevden affını isteyerek emekliye ayrılıp takdimetü'l-elf rütbesi ile Kahire'ye yerleşmişti (Makrizî, 1997, IV, s. 145; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 206). Safed niyabetine ise Emir Âlâeddin Altunboğa Burnak getirilmişti. Bayboğa Arus ve Mencek kardeşler, Emir Tâz, Emir Şeyhûn, Emir Bozlar, Emir Sargıtımış'ın devlet üzerindeki nüfuzlarından rahatsızlardı (Makrizî, 1997, IV, s. 160; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 34; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 210). Mencek, kardeşi Bayboğa ile Sultan Selâhaddin Sâlih'i tahttan indirmeye yönelik yazışmalar yapıyordu. Bayboğa, Dulkadirli Beyi Zeyneddin Karaca, Hama nâibi Emir Ahmed es-Sâkî, Safed nâibi Emir Altunboğa el-Burnak ve Trabulus nâibi Emir Beklemiş'i muhalefet ittifakına dâhil etmeyi başardı ve Ağustos 1352'de Halep'te Melikü'l-âdil unvanıyla kendisini sultan ilân ederek isyan etti (Safedî, 2009, I, s. 62; İbn Kesir, 1995, XIV, s. 372, Habib el-Halebî, 1986, III, s. 158; İbn Dokmak, 1982, ss. 391-392; Makrizî, 1997, IV, s. 160; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 211; İbn İyâs, 1960, s. 167; Yinanç, 1989, s. 16). Halep ile Humus arasını yağmalayan Bayboğa'nın ilk hedefi Dımaşk'ı ele geçirerek burada adına hutbe okutmak, nihayi hedefi ise Kahire'de tahta oturmaktı. Dımaşk nâibi Emir Argûn el-Kâmilî, Mencek'in Bayboğa'ya gönderdiği mektuplardan birini ele geçirmek suretiyle isyan hazırlığından haberdâr olmuş ve Kahire'yi uyarılmıştı (Makrizî, 1997, IV, s. 159; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 210; İbn İyâs, 1960, s. 167).

Bayboğa isyanının ciddi boyutlara ulaşması üzerine Dımaşk nâibi Argûn, Sultan Selâhaddin Sâlih'i Dımaşk'a davet etmişti. Sultan, Vezir Âlâmeddin b. Zenbur'dan sefer masrafları için gerekli nakiti ve malı hazırlamasını istediye de vezir, hazinede yeterli para ve mal olmadığından olumsuz cevap verdi. Bunun üzerine sultan, seferde ihtiyaç duyulacak hububat ve diğer gıda maddelerini Kârimî tüccârları⁴ ve esnaftan borç alarak karşıladı. İskenderîye emiri Moğoltay'dan 400.000, Emir Mengliboğa'nın oğlundan 600.000, Emir Bayboğa Tatar'dan 1.000 ve Emir Balaban es-Sinani'den 1.000 olmak üzere toplam 1.002.000 dirhem borç alarak nakit sorununu çözdü (Makrizî, 1997, IV, s. 161).

Sultan; Emir Tâz, Emir Bozlar, Emir Kultay, Emir Fariseddin Elbeyi ve Emir Tayboğa el-Mecidi'yi beş bin kişilik bir kuvvet ile Dımaşk'a yolladı (Makrizî, 1997, IV, s. 161; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 211). Emir Şeyhûn ise Emir Mencek'i yakalamakla görevlendirildi. Mencek kısa süre sonra Kahire'de yakalandı (İbn Dokmak, 1982, s. 393; Makrizî, 1997, IV, s. 161; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 212). Sultan, kendisinin yokluğunda makama vekâlet üzere Emir Kubilay'ı nâib-i gaybe olarak tayin ettikten sonra Ağustos 1352'de Dımaşk seferine çıktı (İbn Dokmak, 1982, s. 393; Makrizî, 1997, IV, s. 161; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 212; İbn İyâs, 1960, s. 168). Bu sırada Bayboğa Arus önderliğindeki birlik Dımaşk'a girdi (İbn Kesir, 1995, XIV, s. 373). Dımaşk nâibi Argûn, âsilere karşı koyamayacağını anlayınca Dımaşk'tan çıkarak sultanı karşılamak üzere Remle'ye gitmişti. Dımaşk işgal altında iken Mencek'in yakalandığı ve sultanın Dımaşk'a gelmek üzere olduğu haberinin duyulması üzerine Bayboğa ve ordusunda panik görüldü. Dımaşk halkı sultana ve onun emirlerin bağlılıklarını ilan edince Bayboğa ve beraberindeki kuvvetler yaklaşık yirmi dört gün süren Dımaşk işgaline son vererek Halep'e çekilmek zorunda kaldılar (Makrizî, 1997, IV, s. 162; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 213). Âsi emirlerin Dımaşk'tan kaçtıkları haberini Gazze civarında öğrenen sultan, başta Dımaşk nâibi Argûn olmak üzere işgali bertaraf etmede başarı gösteren diğer emirlere 600.000 dirhem tutarında bir bağış yaptıktan sonra Dımaşk'a girdi (Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 35).

Bayboğa Arus, Halep Kalesi önüne derin bir hendek kazdırarak bir mancınık kurdu ve kale burçlarına okçular yerleştirerek savunmaya

⁴ Yemen-Mısır, Kızıldeniz-Hint Okyanusu-Çin ticari güzergâhında faaliyet gösteren Kârimî tüccarları baharat başta olmak üzere birçok temel tüketim maddelerinin ticareti ile meşgul idiler (Tsugitaka, 2006, s. 147; Keleş, 2017, S. 86). Kahire'de finansal bakımdan güçlü şirketler kurmuş olan bu tüccar zümresi, sultanlara borç verecek kadar zengin idiler (Tsugitaka, 2006, s. 152; Keleş, 2017, s. 91).

çekilmişti (Makrizî, 1997, IV, s. 163; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 214). Dımaşk'tan Halep'e çekilirken âsi kuvvetlerin arasına sızmayı başaran Sultan Sâlih'in askerleri Halep halkının da desteğiyle geceleyin bir baskın yaparak içerisinde Safed nâibi Emir Burnak'ın da bulunduğu yüz âsiyi esir etmeyi başardılar. Bayboğa Arus bu gelişme üzerine, Hama nâibi Ahmed es-Sâkî, Trabulus nâibi Beklemiş ve Rahbe nâibi Taştımur el-Kâsımî'nin yer aldığı yüz on altı kişilik bir grupla ittifakın ortaklarından olup Dımaşk'tan çekildikten sonra ülkesine gitmiş olan Dulkadirli Karaca'nın hâkimiyetindeki Elbistan'a sığındı (Habib el-Halebî, 1986, III, s. 159; Makrizî, 1997, IV, s. 164; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 35; İbn Tağrıberdî, 1992, X, ss. 214-2015). Sultan, Dımaşk nâibi Argûn'u Dımaşk niyabeti geçici olarak uhdesinde kalacak şekilde (İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 213) Bayboğa yerine yeni Halep nâibi olarak atayarak bölgeye gönderdi. Argun, önceden esir edilen âsileri Dımaşk'a yolladı. Âsiler, ortadan ikiye ayrılmak suretiyle cezalandırıldılar. Sultan, Trabulus niyabetine Emir Aytemüş, Hama niyabetine Emir Tanyaruk'u, Safed niyabetine ise Emir Şihabuddin Ahmed'i atadıktan sonra Kahire'ye döndü (İbn Kesir, 1995, XIV, s. 378; Makrizî, 1997, IV, s. 165; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 36; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 215). Kahire'ye dönüşünün ardından Dımaşk niyabetine, Emir Âlâeddin Ali el-Mardanî'yi atadı (İbn Kesir, 1995, XIV, s. 377; Habib el-Halebî, 1986, III, s. 165).

Halep nâibi Argûn, Dulkadirli Karaca'ya âsileri teslim etmesi karşılığında Türkmen emirliği makamını koruyacağını bildirince Karaca, Ahmed es-Sâkî'yi ve Emir Beklemiş'i Argûn'a teslim etti. Argûn bu iki âsinin başlarını gövdesinden ayırarak Kahire'ye yolladı (İbn Kesir, 1995, XIV, s. 378; Habib el-Halebî, 1986, III, s. 159; Makrizî, 1997, IV, s. 172; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 46; İbn İyâs, 1960, s. 171; Yinanç, 1989, s. 17). Ardından da Bayboğa Arus'u teslim edildi. Argun, Bayboğa'nın da başını gövdesinden ayırarak merkeze yolladı (Safedî, 2009, I, s. 63; Safedî, 2009, II, s. 303; İbn Kesir, 1995, XIV, s. 378; Habib el-Halebî, 1986, III, ss. 159-163-164; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 46; İbn İyâs, 1960, s. 171). Sultan Sâlih, Kahire'ye döndükten sonra Dulkadirli Karaca'yı nihayi olarak tedip etmek üzere Devadâr Toktay önderliğinde bir orduyu Elbistan'a gönderdi (Safedî, 2009, II, s. 417; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 46). Halep nâibi Argûn, Bayboğa Arus'u teslim etmesi karşılığında Dulkadirli beyine dokunmayacağına dair söz verdiği gerekçesiyle Elbistan seferine katılmak istemediyse de Tayboğa onu ikna etti (Makrizî, 1997, IV, s. 178; Yinanç, 1989, s. 17). Memlûk kuvvetleriyle Dulkadirli Karaca arasında yapılan savaşı Memlûkler kazandı. Karaca, Elbistan'ı terk ederek Kayseri'ye kaçtı; fakat Eretna Beyi Mehmet tarafından yakalanarak Eylül 1353'te Halep'e gönderildi (Safedî, 2009, II, s. 417; İbn Kesir, 1995, XIV, s. 380;

Habib el-Halebî, 1986, III, s. 172; Makrizî, 1997, IV, s. 181; Yinanç, 1989, s. 18) . Buradan Kahire'ye sevk edilen Dulkadirli beyi, o sırada Siryakus'ta bulunan Sultan Sâlih'in emriyle 11 Aralık 1353'te öldürüldü (Makrizî, 1997, IV, s. 183; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 230; Yinanç, 1989, ss. 18-19). Karaca'nın öldürülmesinden sonra Türkmen emirliği makamına, Ramazanoğulları, atandı (Makrizî, 1997, IV, s. 200; Akkuş, 2013, s. 217).

c- Arap (Urban) İsyancıları

Memlük Türk Devleti, güney sınırlarıyla Filistin ve civarında ikamet eden Arapları, *urban* olarak tanımlamıştır. Urban, aynı zamanda idarî bir birim olup makamı belirtmek üzere *imret-i urban* kavramı kullanılmıştır. İç işlerinde serbest olan bu grup, merkez Kahire'nin binek hayvanları başta olmak üzere diğer aynı ihtiyaçlarını karşılamak; ticaret ve hac yollarının güvenliğini sağlamakla mükellef idiler. Sultan Selâhaddin Sâlih'in saltanatının ilk günlerinde Said bölgesi Arapları tahıl ve şeker kamışı tarlalarını talan ederek etrafi yağmalamışlardı. Bine yakın insanının ölümüne neden olan bu eşkıyalık faaliyetine karşı sultan, İzzeddin Özdemir'i bölgeye göndermiş (Makrizî, 1997, IV, s. 144), Özdemir, asayişini temin ve pek çok ganimetle dönmüştü (Makrizî, 1997, IV, ss. 149-153-155).

Filistin ve civarında ikamet eden Arapları, Mühennaogulları adlı bir aile temsil ediyordu. Bu aileden olan Feyyaz b. Mühenna, Melikü'n-nâsır Muhammed'in ölümünden sonra yolları kesip tüccar mallarını yağmalamak suretiyle eşkıyalık yaptığı için görevinden alınarak hapsedilmiş ve *imret-i urban* makamına kardeşi Hayyâr getirilmişti (Makrizî, 1997, IV, s. 181). Önceki sultan Hasan döneminde emir-i ahurluk makamına atanan Emir Moğoltay (Zengin, 2016, s. 80), Feyyaz'ı tahliye ederek kabilesine göndermişti. *İmret-i urban* makamında bulunan Hayyâr, Bayboğa Arus tarafından başlatılan isyana destek verince makamından azledilmiş ve yerine Feyyaz yeniden atanmıştı (Makrizî, 1997, IV, s. 161-162-181; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 34). Feyyaz, Bayboğa isyanını bastırmak üzere bölgede bulunan Memlük kuvvetlerine iki oğlunu göndermek suretiyle destek olduysa da onun bu desteği sultan tarafından yeterli bulunmadığından makamından alındı ve yerine Fazıloğullarından Seyf getirildi (Makrizî, 1997, IV, s. 181). Feyyaz ve Hayyâr kardeşler, Fazıloğullarına kaptırdıkları makamı yeniden elde etmek üzere harekete geçerek Seyf'e ait gelirlere el koymuşlardı. Seyf, Mühennaogulları'nın gücüne ve nüfuzuna karşı koyamayacağı nedeniyle bu hadiseye sessiz kalmıştı (Makrizî, 1997, IV, ss. 181-182). Halep nâibi Argun el-Kâmîlî, gasp ettikleri gelirini tekrar Fazıloğullarına vermeleri hususunda iki kardeşi uyardıysa da bir sonuç alamamış ve merkez

Kahire'yi olaydan haberdar etmişti. Sultan Selâhaddin Sâlih, Mühennaogullarını tedip için Hâcib Emir Kuştimur'u 1353 yılı eylül ayında bölgeye göndermiş; fakat Kuştimur da muvaffak olamamıştı. Bu dönemde Said bölgesi Araplarında da bir hareketlilik yaşanıyordu. Sultan, Mühennaogulları sorununun büyük bir iç mesele haline gelmesine izin vermek istemediğinden bu aileden Ömer b. Musa'yı *imret-i urban* makamının ortağı olarak atayıp sorunu çözdü (Makrizî, 1997, IV, s. 182).

Said bölgesi Arapları, Mühennaogulları sorununun ortaya çıktığı dönemde yeniden eşkıyalık faaliyetlerine başlamışlardı. Köyleri işgal eden bu Araplar, birçok tarım alanını yağmalayarak hayvanları çalmışlar, kendilerine karşı koyan bölge sakinlerinden üç yüzünü öldürmüşlerdi. Saltanatının ilk günlerinden beri Arapların çıkardığı sorunlarla uğraşmak zorunda kalan sultan, *urban* sorununu kesin olarak çözmek amacıyla Eylül 1353'te Emir Esendemir el-Ömerî, Emir Taştımur el-Kasimî, Emir Kutluboğa el-Tarhanî, Emir Arlân, Emir Bozlar, Emir Kultay, Emir Ali, Emir Tengizboğa, Emir Ceriktımur, Emir Yelcek ve Emir Kutluboğa ez-Zehabi'nin yer aldığı bir tecrid birliğini reis-i nevbet Emir Şeyhûn önderliğinde Said bölgesine gönderdi (Makrizî, 1997, IV, ss. 183-192). Araplar, tecrid birliğinin hareketi üzerine on kişilik bir heyeti pek çok hediye ile Kahire'ye gönderseler de Sultan, özürlerini kabul etmeyerek hepsini hapsedirdi (Makrizî, 1997, IV, s. 183). Ardından Nil'in batı yakasındaki Ceyize/Giza bölgesindeki Araplar üzerine sefere çıkan sultan, bölgede asayışı sağladı (Makrizî, 1997, IV, ss. 183-184; İbn İyâs, 1960, ss. 171-172). Emir Özdemir, Vechü'l-Bahrî olarak adlandırılan kuzey bölgesindeki Arapları tedip amacıyla gönderildi. Özdemir, üç yüz elli asî Arap ve yüz yirmi at ile döndü (Makrizî, 1997, IV, s. 184). Behisne ve Feyyûm Arapları üzerine ise Emir Tâz ve Emir Sargıtımış gönderildi. Bu iki emir birçok esirle döndüler (Makrizî, 1997, IV, s. 184). Yaklaşık dört ay süren bu kapsamlı hareket sonucunda Said bölgesinde asayiş tesis edildiği gibi ticaret ve hac yollarının güvenliği de sağlanmış oldu.

d- Mekke-Yemen Sorunu

Melikü'z-zâhir Baybars el-Bundukdârî (1260-1277) döneminde Memlûk hâkimiyetine alınan Mekke ve Medine'ye merkez Kahire'den belirlenen ve Hz. Peygamberin soyundan gelen yöneticiler atanmaktaydı. Sultan Hasan döneminde Mekke, Şerif Sukbe'nin yönetiminde idi. Sultan Hasan, Sukbe'nin kardeşi Âccelân'ı Mekke'nin yeni şerifi olarak atayınca Sukbe, kardeşine karşı Yemen hâkimi Emir Mücahid ile ittifak etmiş ve iki kardeş arasında bir savaş yaşanmıştı. Sultan Hasan, Emir Tâz ve Emir Bozlar'ı Âccelân'a destek için göndermiş, Memlûk kuvvetlerinin desteğiyle Yemen hâkimi Emir Mücahid yakalanıp

Kahire'ye getirilerek asayiş temin edilmişti (Makrizî, 1997, IV, s. 130; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 178; Zengin, 2016, s. 83). Emir Mücahid daha sonra Kerek'te hapsedilmişti. Selâhaddin Sâlih, Sultan Hasan dönemi Hicaz politikasını rafa kaldırarak muhalif emirleri destekledi. İlk olarak Kerek'te hapis bulunan Yemen hâkimi Mücahid'i serbest bırakarak onu yeniden ülkesine gönderdi (Makrizî, 1997, IV, s. 146; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 207). Ardından Emir Sukbe'yi Kahire'ye davet ederek onu kardeşi Âccelân'a karşı yeniden Mekke emiri olarak atadı. Mâlî açıdan zor durumda bulunan Sukbe, kardeşine karşı vereceği iktidar mücadelesinde kullanacağı parayı, Emir Tâz'dan bin dinar, Emir Şeyhûn'dan on bin dirhem ve tüccarlardan yüklü miktarda borç alarak temin etti. Sultan, Emir Hüsâmeddin Lâçin el-Âlât'ı Sukbe'nin refakatine vererek onu Mekke'ye yolladı (Makrizî, 1997, IV, ss. 146-147; Makrizî, 2010, II, ss. 481-482; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 207). Âccelân, Şubat 1352'de bölgeye ulaşan kardeşiyle savaşmak üzere hazırlık yapmıştı. Emir Hüsâmeddin Lâçin, Memlûklü hac kafilesinde görevli olması nedeniyle o sırada Mekke'de bulunan Kadîü'l-kudat İzzeddin b. Cemaâ'yı Âccelân'a göndererek merkez Kahire'nin kararına uymasını istediye de Âccelân'dan olumsuz cevap aldı. Hac dönemi olması nedeniyle herhangi bir karmaşa yaşanmasını istemeyen Lâçin, Sukbe'nin Mekke emareti makamının ortağı olması hususunda Âccelân'ı ikna etmeyi başardı (Makrizî, 1997, IV, s. 153). Böylece Mekke, iki kardeşin ortak yönetimine bırakıldı.

Sukbe ile Âccelân bir tüccar kafilesinden alınan malların paylaşılması hususunda anlaşamadıkları için aralarında bir savaş yaşanmış ve bu savaşı Sukbe kazanarak Âccelân'ı Mekke'den uzaklaştırmıştı (Makrizî, 1997, IV, s. 174). Sultan Selâhaddin Sâlih, Sukbe'nin Mekke'de güçleneceğinden endişe ettiği için kardeşi Âccelân'ı tek başına Mekke emaretine getirmek istiyordu. Eylül 1353'te hac yolculuğuna çıkan Memlûk vatandaşlarına refakat etmek üzere Hâcip Ömerşah, Emir Seyfeddin Köşli, Bozlar, Toktay, Halife Mutezid-billah, Kadîü'l-kudat İzzeddin Cemaâ ve Âlim Bahaeddin Abdullah'tan oluşan bir ekibi Mekke'ye yolladı. Ömerşah'a verdiği gizli emirde Âccelân'ı Mekke emareti makamına tek başına atayarak Sukbe'yi yakalamasını bildiriyordu. Sukbe, durumu sezmediğinden herhangi bir hazırlık yapmamıştı. Dolayısıyla Memlûk kuvvetleri tarafından esir edilerek Kahire'ye getirildi (Makrizî, 2010, II, s. 482). Mekke emareti makamına yeniden Âccelân getirildi (Makrizî, 1997, IV, ss. 186-187, 191; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 47).

2- Sosyal Gelişmeler

Sultan Selâhaddin Sâlih'in saltanatının ilk dönemlerinde biri Kahire diğeri Safed'de olmak üzere iki düzmece hadise yaşandı. Kahire'de ikâmet eden bir şahıs, peygamberlik iddiası ile ortaya çıktı. Yapılan tahkikatta akıl sağlığı yerinde olmadığına karar verilen bu zat, Kahire Bimaristanı'nda tedavi altına alındı (Makrizî, 1997, IV, s. 159). Safed'e bağlı Hittin'de ikâmet eden bir kişi, köylülerden topladığı yaklaşık on kişilik bir taraftar gurubu ile kendisinin Sultan Melikü'l-mansûr Ebî Bekr olduğunu iddia ediyordu. Ebî Bekr'in sürgün bulunduğu Kûs'ta öldürülmediğini, bir yolunu bularak kaçtığını ve uzun yıllardır gizlendiğini iddia eden bu zatı, Safed nâibi Emir Altunboğa Burnak Kahire'ye yolladı. Sorguya çekilen zatın bir sahtekâr olduğu ortaya çıkınca dili kesilmek suretiyle cezalandırıldı (Makrizî, 1997, IV, ss. 158-159; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 34).

1351 yılı Ekim ayında Kahire'de hayvan vebası hastalığı yaşanmış ve pek çok küçükbaş hayvan telef olmuştu. Bu nedenle et fiyatları yükselmişti. Sultan, Bilâd-ı Şam ve Said bölgesindeki görevlilere emirler göndererek Türkmenlerden ve urbandan küçükbaş hayvan temin edip Kahire'ye göndermelerini istedi. Türkmenlerden yirmi bin baş, toplamda ise beş yüz bin dirhem satış değerindeki küçükbaş hayvan Kahire'ye getirilerek piyasaya sürüldü ve et fiyatları düşürüldü (Makrizî, 1997, IV, ss. 148-149). Kahire çiftçileri, buğday yerine arpa ve yemlik yonca ektiklerinden piyasadaki buğday azalmış bu ise buğday fiyatlarının yirmi dirhemden otuz yedi dirheme çıkmasına neden olmuştu. Kahire genelinde çiftçilerin geçici süreliğine arpa ve yonca ekmeleri yasaklanarak buğday ekimi teşvik edilip buğday fiyatları düşürülmeye çalışıldı (Makrizî, 1997, IV, s. 147, 149).

Sultan Selâhaddin Sâlih, Bayboğa Arus isyanını bastırmak üzere Dımaşk seferine çıkınca Kahire'deki rütbesiz askerler (ecnad-ı halka), halkın huzurunu bozacak bir takım faaliyetlere girişmişlerdi. Özellikle gece karanlığından istifade eden bu askerler soygun yapıp vatandaşı sebepsiz yere hapsediyorlardı. Son olarak bir Yahudi vatandaşa ait evin soyulması üzerine nâib-i gaybe (sultan vekili) Emir Kubilay, asayiş sağlamaya Kahire valisini görevlendirdi. Alınan tedbirler sayesinde asayiş temin edildi ve malı çalınan mağdurlara malları iade edildi (Makrizî, 1997, IV, s. 166).

Memlûk Türk Devleti'nin pirinç ihtiyacının önemli kısmının karşılandığı İskenderiye'de 1352 yılı sonlarına doğru ciddi nüfus kaybına yol açan bir veba salgını yaşandı. Batı Afrika'dan gelen kuşlar tarafından yayıldığı düşünülen bu veba neticesinde günde yedi yüz kişi ölüyordu. Alkol, veba

mikrobunu öldürmede etkili olduğundan oldukça fazla tüketilmiş, bu ise alkol fiyatının beş yüz dirheme yükselmesine sebebiyet vermişti. Bu salgın sonucu İskenderîye nüfusunun yaklaşık üçte biri azalmıştı (Makrizî, 1997, IV, s. 167). Yine aynı dönemde deniz ürünlerinin tüketilmesinden kaynaklanan yeni bir veba, ülkenin güneyindeki şehirleri etkiliyordu. Vebanın yayılmasını önlemek amacıyla geçici olarak deniz ürünlerinin tüketimi yasaklandı (Makrizî, 1997, IV, s. 167-168).

Veba salgını Kahire'nin doğusundaki bölgeleri de etkilemiş ve birçok çiftçi hayatını kaybetmişti. Çiftçi ölümlerinden dolayı ziraî üretim düşünce, bu bölgelerden merkez Kahire'ye gönderilmesi gereken hububat miktarında da ciddi azalma görülmüştü. Bayboğa Arus isyanı patlak verince sultan, vezir İbn Zenbur'dan sefer masrafları için hazineden para ve mal istemiş; fakat hazinede para olmadığından sultan, borçlanmak suretiyle sefer masraflarını karşılayabilmişti (Makrizî, 1997, IV, s. 161). Reis-i nevbet Emir Sargıtımış, hazinenin boş olmasının sorumlusu olarak İbn Zenbur'u görüyor ve onu zimmetine para geçirmekle suçluyordu. Kahire'nin doğusunda ortaya çıkan veba salgını neticesi ziraî üretimin düşmesi ve merkeze gelmesi gereken hububatın azalması üzerine Sargıtımış, İbn Zenbur'un mallarına el koymak üzere harekete geçti. İlk olarak Zenbur'un kızlarına ait gelirler hazineye aktarıldı. Ardından maliye dairesindeki İbn Zenbur taraftarı bürokratları görevden alması hususunda sultanı ikna etti. Daha sonra ise İbn Zenbur'un yaklaşık 340.000 dinar nakit parası, 300.000 dinar değerindeki emlakı; 200.000 dirhem değerindeki mermer ve 4.000 dinar değerindeki bakır madeni; 400.000 dinar kira geliri olan mahzen ve dükkânları ile çok sayıda kayık, at ve deveden oluşan diğer malı müsadere edilerek hazineye aktarıldı (Makrizî, 1997, IV, ss. 168-169-170-171; Makrizi, 2010, IV, ss. 270-271; İbn Tağrıberdî, 1992, X, ss. 217-218-219-220-221). İbn Zenbur, Sargıtımış tarafından öldürülmek istendiyse de Emir Şeyhûn buna engel oldu ve ailesiyle birlikte Kus'a sürüldü (Makrizî, 1997, IV, ss. 171-172-176; Makrizî, 2010, IV, s. 272; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 221; İbn İyâs, 1960, s. 169). Sargıtımış, İbn Zenbur'un Kus'a sürülmesinin ardından ona ait vakıflara da el koymak istedi. Hanbelî içtihadına göre vakfedilen bir mal, vakfedenin mülkiyetinden çıkararak menfaati kamuya, mülkiyeti ise Allah'a ait bir mal haline geldiği için (Günay, 2012, XLII, ss. 475-479) Hanbeli başkadısı Muvaffakeddin Abdullah, Sargıtımış'a itiraz etti. Hanbelî başkadısının muhalefetine rağmen İbn Zenbur'un vakıflarına ait mülklere de el konuldu. Sargıtımış, bu son hamlesiyle şikâyetlerin odağı oldu ve reis-i nevbet makamından alınarak yerine yeniden Emir Şeyhûn getirildi (Makrizî, 1997, IV, ss. 176-177).

Memlûk Devleti'nin kuzeyindeki Vechû'l-Bahrî bölgesine bağlı Nahrirîye Kasabası, Müslüman ve Hristiyan halkın bir arada yaşadığı yerlerdendi. Kasaba kadısı, burada yaşayan Hristiyan halkın atalarının önceden Müslüman olduğu iddiasıyla Hristiyan halkı İslam'ı kabule zorladı; din değiştirmeyenleri ise hapsedti. Hristiyan halk, Vechû'l-Bahrî valisine kadı hakkında şikâyetle bulununca vali duruma müdâhele ederek kadıyı uyardı. Kasaba'nın Müslüman halkı, kadı yanında saf tutunca olaylar bir iç çatışmaya doğru gitti. Kasabadaki kilise yıkıldı, ikon ve tasvirler yakılarak kilise yerine bir cami yapıldı. Hristiyan halk, evlerinden çıkamaz hale geldi. Hadiseler iyice büyüyünce vali, yaşanan olaylar nedeniyle devletin en az beş yüz bin dirhem zarara uğradığı şikâyetiyle durumu Kahire'ye bildirdi. Sultan; vali ve kasaba kadısının huzura gelmelerini emretti. Emir Şeyhûn, dört içtihad kadısı ve diğer devlet erkânının bulunduğu toplantıda hem kadı hem de vali sorumlu bulunarak görevlerinden alındı (Makrizî, 1997, IV, ss. 184-185). Nahrirîye Hristiyanlarından bir grup, bu olaydan yaklaşık bir yıl sonra Kahire'ye gelerek kiliselerinin yeniden inşa edilmesini istediler. Bunun üzerine kasaba mütevellisine resmi bir yazı gönderilerek bir yıl önceki olaylar sırasında yıkılarak camiye dönüştürülen kilisenin yeniden inşa edilmesi ve başka bir alanda yeni bir cami yapılması emredildi (Makrizî, 1997, IV, s. 198).

Memlûk Devleti, Hristiyan ve Yahudi vatandaşlarını ehl-i zimmet yani gayri müslim olarak adlandırılıyor ve her iki dini temsilen sultan tarafından birer yönetici, nâzır adıyla atanıyordu (Yiğit, 2015, s. 383). Hristiyan nâzırına patrik, Yahudi nâzırına ise reis deniliyordu (Makrizî, 1997, IV, s. 201). Devlet dairelerinde kâtip olarak görev yapan ve devlete cevâli adı verilen bir baş vergisi dışında vergi ödemeyen gayri müslimler ile Müslümanlar arasında dönem dönem sorunlar yaşanıyordu. Mart/Nisan 1301'de iki zümre arasında ortaya çıkan problemi çözmek üzere, Sultan Melikü'n-nâsır Muhammed, dört içtihad kadısı ve gayri müslim nâzırların hazır bulunduğu bir toplantı gerçekleştirilmiş ve bu toplantıda, gayri müslimlerin devlet dairelerinde görev almamaları, yeni ibadethâne tesis etmemeleri ve diğer hususlarda anlaşma sağlanmıştı (Makrizî, 1997, IV, s. 202; Yiğit, 2015, s. 384).

Sultan Selâhaddin Sâlih'in saltanatının son dönemlerinde gayri müslim vatandaşlarla Müslümanlar arasında, Hristiyan ve Yahudi vatandaşların lüks bir hayat sürmeleri nedeniyle yeni bir sorun çıkmıştı. Müslüman halk, gayri müslimleri baş vergisi dışında vergi ödememek; buna mukabil lüks bir hayat sürmekle itham ediyordu. İki tabaka arasındaki sorunlar merkez Kahire'nin dışına taşarak Memlûk ülkesi genelinde bir gayri müslim-Müslüman çatışmasına doğru

gidince Emir Taz, Emir Şeyhun ve Emir Sargıtmış olaya müdahale ettiler. Halife, dört içtihad kadısı, devlet erkânı, Hristiyan patriği ve Yahudi reisinin hazır bulunduğu bir toplantı gerçekleştirilerek gayri müslimlerin Hz. Ömer döneminde esasları belirlenen şartlara bağlı kalmaları kararı alındı. Buna göre gayri müslimlerin yeni havra, manastır ve kilise inşa etmeleri yasaklandı. Seyahat halinde olan bir Müslüman havra veya manastırda dinlenmek isterse üç gün boyunca onun ikametini sağlama zorunluluğu getirildi. Gayri müslimlerin Müslümanlar aleyhine casusluk yapmaları, çocuklarına Kuran öğretmeleri ve Müslüman ismi koymaları yasaklandı. Müslümanlardan ayırt edilebilmeleri için Hristiyanların mavi, Yahudilerin sarı renk kıyafet giymeleri zorunluluğu getirildi. Eğeri ata binmeleri, kılıç taşımaları ve içki satmaları yasaklandı. Çanlarını hafif çalmaları, ibadet ederlerken seslerini fazla yükseltmemeleri zorunluluğu getirildi. Müslümanların gittiği hamamlara girerlerken gayri müslim olduklarını gösteren demirden veya kurşundan yapılmış gerdanlık takmaları şartı getirildi. Ayrıca bir gayri müslimin ölümü halinde yasal varisleri ortaya çıkana kadar tüm malının Beytü'l-mâl'a devredilmesine karar verildi (İbn Kesir, 1995, XIV, ss. 382-383; İbn Dokmak, 1982, ss. 395-396; Kalkaşendî, 1987, XIII, ss. 382-384; Makrizî, 1997, IV, ss. 201-202; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 222; Yiğit, 2015, ss. 385-386).

C- SELÂHADDİN SÂLİH'İN TAHTTAN İNDİRİLİŞİ

1- Merkezi Otorite Çabası ve Darbe

Sultan Selâhaddin Sâlih, devleti yönetecek yaş ve olgunlukta olmasına rağmen Şeyhûn, Sargıtmış ve Tâz gibi muktedir emirlerin nüfuz ve tahakkümünden dolayı tek başına kararlar alamıyordu. Sultan, Şeyhûn ve Sargıtmış'ı bertaraf etmek için Tâz'ı destekliyor, Tâz'ın konağının açılışı münasebetiyle verdiği ziyafete katılarak ona verdiği desteği açığa vuruyordu (Makrizî, 1997, IV, s. 182). Şeyhûn'un, Sargıtmış ve Tâz'ın yıllık yaklaşık yedi yüz bin dirhemi bulan israf derecesindeki harcamaları diğer emirlerle halkın tepkisine yol açıyordu (Makrizî, 1997, IV, s. 200). Kahire halkı, sultanı adı geçen emirlerin kontrolünde olduğu ve otoriteyi temin edemediği gerekçesiyle protesto etmek için saray önünde toplanmıştı. Kahire valisi protestocuları dağıtmak suretiyle asayiş sağladı (Makrizî, 1997, IV, s. 205). Bu olay, adı geçen emirlerden kurtulmanın yollarını arayan sultana beklediği fırsatı sundu. Sultanın amacı, Emir Tâz ve kardeşleri Cantimur ve Kultay eliyle Şeyhûn ve Sargıtmış'ı ortadan kaldırdıktan sonra Emir Tâz ve kardeşlerinden de kurtulmaktı. Sultan, Tâz ve kardeşleriyle yaptığı ittifaka göre Tâz, tepkileri azaltmak için geçici olarak Kahire'den ayrılacak, kardeşleri Cantimur ve Kultay merkezde kalarak bayram namazında Şeyhûn ve Sargıtmış'ı esir edeceklerdi (Makrizî, 1997, IV, s. 206). Emir Tâz, avlanmak bahanesiyle Said bölgesine gitmek için Şeyhûn'dan izin

olarak Kahire'den ayrılmıştı.⁵ Şeyhûn, Tâz'ın tavassutuyla hapisten kurtulduğu için Tâz'a minnet duyuyor; Tâz da Şeyhûn'un nüfuzundan çekiniyordu (İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 223). Şeyhûn, Sultan ile Tâz arasında yapılan anlaşmadan haberdâr olmadığı için Tâz'ın Kahire'den ayrılmasına izin vermişti. Şeyhûn ve Sargıtmış, sultanın planını öğrenince bayram namazına gitmediler. Bir gün sonra harekete geçerek Tâz'ın kardeşlerini yakalayıp etkisiz hale getirdiler. Ardından saraya yönelen muhalifler, 20 Ekim 1354'te Selâhaddin Sâlih'i tahttan indirerek yerine kardeşi Hasan'ı ikinci kez sultan ilan ettiler (Safedî, 2009, II, s. 374; İbn Kesir, 1995, XIV, ss. 383-384; Habib el-Halebî, 1986, III, s. 185; İbn Dokmak, 1982, s. 397; Makrizî, 1997, IV, s. 207; Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 61; İbn Tağrıberdî, 1992, X, s. 224; İbn İyâs, 1960, s. 172).

2- Ölümü

Sultan Selâhaddin Sâlih, tahttan indirildikten sonra Kahire'deki hükümet merkezi olan kalatü'l-cebelde göz hapsinde tutuldu. 1351'de kardeşi Hasan yerine sultan ilan edildiğinde, Hasan'ı ortadan kaldırmaya yönelik bir teşebbüste bulunmadığı gibi Kahire'de ikametini sağlayarak ona gelirler bağlamıştı (Makrizî, 1997, IV, s. 207; Zengin, 2016, s. 84). 20 Ekim 1354'te Selâhaddin Sâlih tahttan indirilip yerine Hasan ikinci kez sultan ilan edilince yeni sultan, kardeşini Kahire'de göz hapsinde tutarak ona iyi davrandı. Selâhaddin Sâlih, 10 Kasım 1360'daki⁶ vefatına kadar kalatü'l-cebelde göz hapsinde yaşadı. Vefatının

⁵ Sultan Hasan Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi: Genel Bir Değerlendirme başlıklı makalemizin 84. sayfasında Tâz'ın Sultan Selâhaddin Sâlih tarafından hapsedildiğine dair bilgi bulunmaktadır (Zengin, 2016, s. 84). Dönemin şartlarında kaynağın tarafımızca yanlış okunmasından kaynaklanan bu bilgi hatasını yukarıdaki şekliyle düzeltiyoruz.

⁶ Dönemin müellifleri, Selâhaddin Sâlih'in ölüm tarihi hakkında ihtilaflı bilgiler vermektedirler: Safedî, Safer 762/Aralık-Ocak 1360-1361'de (Safedî, 2009, II, s. 374); Habib el-Halebî, 762/1360-1361'de (Habib el-Halebî, 1986, III, s. 241); İbn Dokmak, 761/1359-1360'ta (İbn Dokmak, 1982, s. 397); Makrizî, 29 Zilhicce 761/10 Kasım 1360'ta (Makrizî, 1997, IV, s. 248); Kadı Şuhbe, 762/1360-1361'de (Kadı Şuhbe, 1994, II, s. 192); İbn Hacer, Safedî gibi Safer 762/Aralık-Ocak 1360-1361'de (İbn Hacer, 1993, II, 203); İbn Tağrıberdî, Zilhicce 761/Ekim-Kasım 1360'ta (İbn Tağrıberdî, 1985, VI, s. 333) ve İbn İyâs, İbn Dokmak gibi 761/1359-1360'ta (İbn İyâs, 1960, s. 180) öldüğünü kaydetmektedirler. Safedî, Habib el-Halebî, Kadı Şuhbe ve İbn Hacer dışındaki müellifler, sultanın ölüm tarihini 1360 olarak kaydetmektedirler. Safedî ve Habib el-Halebî, Kahire dışında ikamet ettiklerinden sultanın ölümü haberini öğrendikleri tarihi yani Safer 762 tarihini sultanın ölüm tarihi olarak kaydetmişlerdir. Kadı Şuhbe ve İbn Hacer, muahhar kaynaklardır ve eserlerinde XIV. yüzyıla dair yer alan bilgileri büyük ölçüde Safedî'den almışlardır. Bu nedenle bu iki müellif Safedî ile aynı tarihi vermektedirler. Sultanın ölüm tarihi kesin olmamakla beraber ölümü hakkında bilgi veren müellifler arasında sadece Makrizî'nin gün-ay-yıl şeklinde kayıt düşmüş olması bizi, 29 Zilhicce 761/10 Kasım 1360 tarihini sultanın ölüm tarihi olarak kabule etmeye sevk etmiştir.

ardından amcası Sâlih Ali'nin de medfun olduğu Hatûnîye Türbesi'ne defnedildi (Makrizî, 1997, IV, s. 248; İbn Tağrıberdî, 1985, VI, s. 333; İbn İyâs, 1960, s. 18).

Dönemin kaynaklarında Selâhaddin Sâlih'in tahttan indirildiği 1354 tarihinden vefat ettiği 1360 yılına kadarki hayatı hakkında bilgi yoktur. Kardeşi Sultan Hasan tarafından göz hapsinde tutulduğundan tahtı elde etme hususunda yeniden bir teşebbüste bulunamadığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Melikü'n-nâsır Muhammed'in tahta çıkan sekiz oğlundan biri olan Sultan Sâlih, Emir Tâz liderliğindeki Sultan Hasan muhalifi gurup tarafından tahta çıkarıldığından saltanatının ilk dönemlerinde bu emirlerin etkisinde kaldı. İktidara geldiğinde devlet hazinesi büyük oranda boş olduğundan iktisadi hamleler yapma şansı da azdı. Halep nâibi Bayboğa önderliğinde başlayıp Dımaşk'ın işgaliyle neticelenen *Bayboğa Arus isyanını* bastırmadaki başarısı diğer emirler üzerinde bir otorite kurmasına zemin hazırladıysa da ülke genelinde patlak veren urban isyanları, sultanın tam anlamıyla bir otorite kurmasını engellemiştir. Hicaz politikasında değişikliğe giderek önceki sultan Hasan'ın aksine Sukbe-Accelân kardeşler rekabetinde Sukbe'yi desteklemiştir. Tarımsal üretimdeki düşüş, koyun-keçi vebası hastalığı ve diğer salgınlar neticesinde piyasada görülen fiyat artışlarını engellemek noktasında önemli adımlar atan Sultan Sâlih, belli ürünlerin ekimini yasaklayıp bazılarının da ekimini teşvik ederek fiyatları düşürmeyi başarmıştır. Yükselen et fiyatlarına karşı başta Türkmenlerden olmak üzere diğer bölgelerden canlı hayvan tedarik ederek bunları piyasaya sürmüştür. Tebası olan gayr-i müslimlere yönelik aldığı kararlar yeni olmayıp geleneksel kuralların yeniden ihdas edilmesi şeklindedir. Sultan Sâlih dönemi Memlûk tarihi, Melikü'n-nâsır Muhammed'in ölümünden sonra Memlûk devletinde kesafetle görülen sultan-emir otorite çatışmasının tekrarı şeklinde tezahür etmiştir. Sâlih, merkezi otoriteyi sağlama amacıyla Şeyhûn, Sargıtmış ve Tâz gibi nüfuzlu emirlerin otoritesini kırmak istemiş ve bu uğurda tahtını kaybetmiştir. Sultan Sâlih, kardeşi Hasan yerine tahtta geçtikten sonra mazul sultan Hasan'a iyi muamele ederek onun Kahire'de ikametini sağlamıştı. Tahttan indirilip yerine Hasan ikinci kez Memlûk tahtında oturunca bu defa Hasan kardeşine iyi muamele etti. Bu nedenle Sâlih, tahtını kaybettiği tarihten vefatına kadar geçen yaklaşık altı yıllık süre boyunca hayatta kalmayı başarmıştır.

KAYNAKLAR

Bauden, F. (2009). The Sons of al-Nasir Muhammad and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?, *Mamluk Studies Review*, 13 (1), 53-81.

Cezerî, (1998). *Havâidiü'z-Zamân ve Enbâihu ve Vefiyâtü'l-Ekâbir ve'l-Âyân min Enbâihu*, III, Ö.A. Tedmürî (Thk.). Beyrut.

Günay, H. M. (2012). Vakıf, *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt 42, ss. 475-479). İstanbul.

Habib el-Halebî, (1986). *Tezkiretü'n-nebih fî Eyyâmü'l-mansûr ve'l-benih*, III, M.M.Emin-S. A.Âşûr (Thk.). Kahire.

Holt, P. M. (1995). An-Nâsir Muhamad b. Qalawun (684-741/1285-1341):his Ancestry, Kinred and Affinity, U. Vermeulen-D. De Smet (Ed.), *Egypt and Syria in The Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras III* içinde (ss. 313-324). Leuven.

İbn Dokmâk, (1982). *el-Cevherü's-semîn fî Seyrû'l-hulefâ ve'l-Mülûk ve's-Selâtîn*, S.A.Âşûr (Thk.). yy.

İbn Hacer, (1993). *ed-Dürerü'l-kâmine fî Âyâni'l mie es-Sâmine*, II-IV, H. Nedevî (Nşr.). Beyrut.

İbn İyâs, (1960). *Bedâiü'z-zuhûr fî Vekâiü'd-duhûr*, yy.

İbn Kesîr, (1995). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, XIV, M.Keskin (Çev.). İstanbul: Çağrı Yay.

İbn Şihne, (1997). *Ravzü'l-menâzir fî İlmi'l-evâil ve'l-evâhir*, S.M.Muhennâ (Thk.). Beyrut.

İbn Tağrıberdî, (1985), *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, VI, N.M.Abdülaziz (Thk.). yy.

İbn Tağrıberdî, (1992). *en-Nücûmu'z-zâhire fî Mülûk-ı Mısr ve'l-Kâhire*, IX-X-XI, M.H.Şemseddin (Thk.). Beyrut.

İbnü'l-Verdî, (1996). *Târih-i İbnü'l-Verdî*, II, Beyrut.

Kadı Şuhbe, (1994). *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, I-II, A.Derviş (Thk.). Dimaşk.

Kalkaşendî, (1987). *Subhü'l-Âşâ fî Smaâti'l-İnşâ*, XIII, M.H.Şemseddin (Thk.). Beyrut.

Keleş, B. (2017). Memlükler Döneminde Kârimî Tüccarlarının Uluslararası Ticaretteki Yeri ve Önemi, *Turkish Studies*, 13 (1), 81-96.

Kortantamer, S. (1973). *Agypten und Syrien zwischen 1317 und 1341 in der Chronik des Mufaddal b. Abi'l-Fada'il*, Freiburg.

- Makrizî, (1997). *es-Sülûk li-Marifet-i Düveli'l-mülûk*, III-IV, M.A.Âta (Thk.). Beyrut.
- Makrizî, (1998). *el-Mevâiz ve'l-İtibar bi-Zikri'l-Hitat ve'l-Âsâr*, II, M.Zeynuhum-M.eş-Şarkâvî (Thk.). Kahire.
- Makrizî, (2010). *el-Mukaffe'l-Kebir*, II-IV, M.Osman (Thk.). Beyrut.
- Safedî, (2000). *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, XVI, A.el-Arnâvut-T.Mustafa (Thk.). Lübnan.
- Safedî, (2009). *Âyânü'l-asr ve Âvânü'n-nasr*, I-II-V, A.M.Abdülhamid (Thk.). Lübnan.
- Steenbergen, J. V. (2001). The Amir Qawsûn, Statesman and Courtier? (720-741 AH/1320-1341), (Ed: U. Vermeulen -J.V. Steenbergen (Ed.)). *Egypt and Syria in The Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras III* içinde (ss. (449-466). Leuven.
- Şücâî, Ş. (1985). *Târih-i Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavûn es-Sâlihî ve Evladuhu*, II, B.Schäfer (Ed.), Wiesbaden.
- Tsugitaka, S. (2006). Slave Traders and Kârimî Merchants during the Mamluk Period: A Comparative Study, *Mamluk Studies Review*, 10 (1), 141-156.
- Yiğit, F. A. (2013). Ramazanoğulları Beyliği'nin Kuruluşu, *Akademik Bakış*, 7 (13), 209-232.
- Yiğit, İ. (2015). *Memlûkler*, Kayıhan Yay: İstanbul.
- Yinanç, R. (1989), *Dulkadir Beyliği*, Ankara.
- Zengin, M. (2016). Sultan Hasan Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi: Genel Bir Değerlendirme, *İnönü University International Journal of Sosial Sciences*, 5 (1), 79-90.
- Zengin, M. (2018a). Melikü'l-Mansûr Ebî Bekr b. Muhammed Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (Elli Dokuz Günlük Saltanat), *History Studies*, 10 (3), 257-270.
- Zengin, M. (2018b). Melikü'l-Eşref Âlâeddin Küçük Ali Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (6 Ağustos 1341-10 Ocak 1342), *Turkish Studies*, 13 (8), 217-230.
- Zengin, M. (2018c). Melikü'n-Nâsır Şihâbuddin Ahmed ve Melikü's-Sâlih İsmâil Dönemlerinde Memlûk Türk Devleti: İki Kardeş Tek Devlet (19 Mart 1342-4 Ağustos 1345), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 37 (64), 227-260.
- Zengin, M. (2018d). Melikü'l-Muzaffer Zeyneddin Haccî Döneminde Memlûkler, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (20), 357-373.
- Zengin, M. (2018e). Melikü'l-Kâmil Seyfeddin Şâbân Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (4 Ağustos 1345-21 Eylül 1346), *Türkiyat Mecmuası*, 28 (2), 311-325.